

Проф.д-р арх Тодор Булев

ПАМЕТНИЦИ И „БЕЗПАМЕТНИЦИ“

(дискусионно)

Паметник идва от думата „памет“. Паметник е много широко понятие, но в случая имаме предвид обекти, чиято основна функция е съхраняване на паметта (еквивалентно е мемориален обект). Те също са много разнообразни, но най-често архитектурни, скулптурни и архитектурно-скулптурни творби. Във всеки случай, във всекидневната реч, именно такива мемориални обекти наричаме паметници.

Създаването и съхраняването на паметниците е изначален културен, духовно осмислен, цивилизационен процес. Обратно, занемаряването и унищожаването на паметниците е антикултурен, бездуховен, „варваризиращ“ процес. И двата процеса са идеологически и ценностно мотивирани, но с различен знак. Изявените, по-резки или по-постепенни, промени във водещата идеология, нейните обществени и социално-психологически измерения стимулират и двете противоположни тенденции. Оттам и днешната „война на паметниците“, както редакцията на в. „Култура“, бе озаглавила една моя статия, с която защитавах мемориала „1300 години България пред НДК“.

Но и двата процеса имат конкретни измерения: Какво? Защо? Как? Къде? От кого? За кого? И т.н. Тази конкретика дава насоки и за дискусия.

Последните десетилетия ясно показват силна деструктивна тенденция. Но на нея не отговаря равностойна позитивна. Ако се събарят паметници, заради ценности, които превъплъщават, много по-смътен и неоформен е процесът на утвърждаване чрез нови паметници на нови ценности. Нещо повече – доколкото ги има, те се оценяват положително от идеологически позиции, но художествените им качества са, като правило, спорни. Търси се разширяването на тематиката на монументите, главно с някои по-различни измерения на национално-патриотичната и воинската теми, които се предполага да са по-обединяващи. Но вакуумът, възникнал след тоталното отхвърляне на социалистическата идеология, все още е наличен. А дали и това отричане не е твърде повърхностно в масовото съзнание? Доколко евроатлантизмът, единственото около който се обединяваме (поне политически и на думи) достига до ежедневно съзнание (чрез какви послания?), как се транспонира и приема в ценностната система на

обществото и доколко изключва напълно (или обратно – включва в една или друга степен) ценностите на съвременното социалистическо учение, на консерватизма, на либерализма и пр.? Израз на една водеща идеология (т.е. ”неототалитаризъм”) или плурализъм трябва да търсим в изграждането на паметниците? Как да намерим приемливи теми и решения за съвременните мемориални обекти? Защо, например четвърт век след частичното разрушаване на Мавзолея още не знаем какво да правим на мястото му? Защо паметните плочи на софийските полкове, част от казармите и казармения плац, трябва да се „възстановят” (далеч не автентично!) на старото им място, където ще останат чужди на парка и архитектурната среда? Има ли и кои са добрите примери? Светещите очи на цар Самуил? Симеон Радев, озовал се на чуждо за него място? Бюстът на Уудроу Уилсън, в градинката пред Банята (пardon, Регионалния исторически музей)? Доколко, в кои отношения и как да се регулира съвременното паметниково строителство? Това са част от въпросите, които са на дневен ред .

Едно е сигурно. Паметниците са материален израз и образ на нашата колективна памет. Без паметниците ние губим част от паметта си, превръщаме се в „безпаметници” – хора, които целенасочено се стараят да бъдат обхванати от колективна амнезия, да забравят миналото. Но тази забрава ще е илюзорна! Затова паметниците са нужни, и обществения дебат за тях – също.